

HAGYMAVÁSÁR

1.

Bánáti mezőgazdasági kisközség a Tisza mentén. Legjobban illik rá a Sárfa lu elnevezés. Széles uccák, földszintes fehérre, sárgára, zöldre meszelt kis házak, ravasz boltosok, csendes kiskocsmák. Nyáron talán jóillatú kertek: télen a kietlen némaság. Alvó vidék, szerb-magyar vegyes lakosú falu. Az ódon sárgafalú katolikus templomban az uraság jóvoltából széphan gú harang szól.

Csóka lakossága nagyobbára földnélküli zsellér, törpe vagy esetleg kisbirtokos. Iparos alig akad. Egy uradalom van, amelyben úgyszólván minden élet összpontosul. A szegény nép napszámmal keresi kenyerét. Búzat, tengerit és egy-két szükséges takarmánynövényt termelnek. A földhözragadt parasztság néhány évvel ezelőtt az uradalom példáját követve hagymával vetette be pár holdas földdarabjának egy részét, abban a reményben, hogy a zöldségárú valamennyivel több pénzt hoz a hideg tűzhelyű konyhára. Nincsen itt sem egyesület, sem munkásszervezet. Úgy él a földmunkásság, mint egy türelmes, végtelékig kitartó szelíd nyáj. Nem tudnak semmiről, nem hallanak semmiről, csak dolgoznak kora reggeltől késő estig szakadatlanul. A tél beálltával a széles falusi uccákat bokáig, sőt térdig érő sár borítja, a nyúlós, hideg latyak az egész falut elborítja. Az uccák olyan üresek, mint hogyha a község lakatlan lenne, a lakosság folyton csak dolgozik: nem tudni mit, de dolgozik.

Tél közepe. A vöröshagyma a szérűkben, padlásokon, másutt a górékban vagy a kamrákban berakva lassan érik. Csirázik: eladásra vár. A kezüket tördelik, töprengenek: — elrohad a drága szép hajma! Ezt viszont nagyon jól tudják a kereskedők. Azt is tudják, hogy meddig lehet a hagymaszállítást elhúzni. Ennek a kegyetlen időhúzásnak szinte minden napja dermesztően hat. Kétségbeejtő. Már-már azt hiszik, hogy hiába vetették, hiába gondozták. Ha az idén nem kell az árú, a „jó hajma”, mit tesznek vele. Sok mindenre kell az a kis pénz, rendesen elosztva, és most egyetlen nap mulasztás keresztülhúzza számításukat. S bárgyú okoskodások közepette az izgalmas várakozás napokig, sőt hetekig is eltart.

2.

A kisvárosi kereskedelmi cég, amely inkább szállításokkal és közvetítésekkel foglalkozott, évekk el előtt elhatározta, hogy a bőséges keresetet ígérő hagyma üzletbe kezd. A vöröshagyma abban az időben úgy belföldön, a passzív vidékeken, mint külföldön keresett árú volt. Az árak rendkívül alacsonyak, a termés nagyon jó, a kereslet igen élénk, ezek mind-mind összetevői voltak annak a sóvár ígéretnek, amit a fondorlatos gondolkodású kereskedő agyában szült a sárfa l uban lebonyolított hagymavásár képzelete. Sisitka Dániel, a cég bevásárlója nemcsak külalakra, hanem jellemben is teljesen megfelelt feladatának. Köpcös, gögös ember, szúrós tekintete keresztülhatol az emberen, kemény, érces, kicsit

rekedtes hangja fölcsendülésekor megdöbbsenti a parasztot. Unintelligens szoknyavadász, a főnökén kívül mindenkit lekezel és a parasztot gyűlöli.

Dermesztő téli reggel indultunk a bánáti sárfaluba hagymát vásárolni. Mint gyakornok voltam alkalmazásban a „G. F.” cégnél, amely a kifizetések ellenjegyzésére küldött ki engem Sisitka úrral. Az úton háborús élményeiről beszélt, a lövészárkok borzalmait kihagyva inkább a szerelmi kalandjait mondta el. A bécsi szappangyáros lányától kezdve a przemysli gabonakereskedő lányáig minden nő az ő daliás alakjába akadt bele és a háborús idők szabadon lophatott gyümölcsét éjszakáról-éjszakára szürcsölték. Szülővárosáról már nincsenek ilyen kedves emlékei.

— Itt csak bitang parasztot látok. Siránkoznak a munkakerülő nyomorultak.

Megérkezve a faluba felkerestük Sztantics Gyóka gazdálkodót, aki többek között a községházán is tisztséget töltött be. A bandagazdák tulajdonságaival bőségesen megáldott ember kereskedelemmel is foglalkozott és ő igazította útba a sártengerben a hagymatermelő parasztokat és a bevásárlókat. Ezért a kevésbé fáradságos munkáért kétszáz dinár közvetítői jutalékot kapott.

3.

Az első termelő, akihez beállítottunk F. N. földműves. Az uccán mindenütt hatalmas sártenger, alig tudtunk átlábolni. Háza előtt úgyszintén. Rozoga, kis fehérre meszelt parasztházban lakik. Az udvaron a kocsí a tengelyig merült a latyakban. A lomposszőrű házőrző kutyán csörögtek a megszáradt sárgumók, a baromfiak és az egyetlen sertés ugyancsak nyúlós sárcomókat cipeltek lábukon. Ahova lép, ahova néz az ember, mindenütt az ingoványszerűen süppedő sár. A gyerekek dideregve léptek ki a gang alól, rongyos papucsuk vagy repedezett klumpájuk hamar megtellett hideg lével. Ügyetlen köszöngetések után a gazdálkodó meghunyászkodó alázattal vezetett bennünket a szérűhöz, ahova nagy gondossággal volt berakva az aransárga színű vöröshagyma. Óriási fejek, szép, szabályosalakú, egészséges hagymák. A gazda azt mondta, hogy „lánycsecsű” fajta. Az egész család szinte kórusba dicsérte, hogy milyen jó íze van és egy cseppet sem erős. Sisitka úr közömbösen hallgatta a termelő család dicséretét. Hidegen, megvető fölénnyel tekingetett körül, majd blazirtan megkérdezte:

— Hogy adja?

A gazda egy ideig gyámoltalanul hallgatott, tanácstalanul feleségére emelte tekintetét, majd halkán kibökte:

— Harmincöt para kilója, kérem!

A faluban előttünk még nem járt kereskedő, a hagymakeresletről a gazdák semmit sem tudtak. Fogalmuk sem volt az árakról, hogy mit kérjenek.

— Húsz para! — ígért találmra Sisitka úr.

— De, kereskedő úr, nem adhatom annyiért. Vetés, szedés, behordás az mind drága munka. Az egész család hetekig dolgozott rajta. Meg a föld. És én úgy számítottam, hogy a hajma árából fizetem ki az adót.

— Egy parával se többet. Van köztük nedves is. És ha elhozzák a mázsára megtisztítják nekem, mert visszaküldöm az egészet.

A gazdálkodó megremegett. Tanácstalanul hallgatott. Még akart valamit szólni, de Sisitka úr hideg, szúrós tekintete megakadályozta ebben. Ismét feleségére nézett, mintha támaszt keresne.

— Hát, — mit csináljak. Legyen. Mikor szedik?

— Reggel!

Máris mentünk tovább. Egyik termelőtől a másikig, akár a végrehajtók. Mindenütt ez a hideg kiméletlen eljárás. A toprongyos termelők kértek, könyörögtek, hogy egy kicsit jobb árat szabjunk, de Sisitka úr makacsul kitartott a legalacsonyabb ár mellett. Az egyik asszony, aki mindennap gondosan kezelte, ápolta, törülgette a pár métermázsa hagymát, — szemei könnyelábadtak, amikor meghallotta az árat.

4.

Egy nap alatt tizennégy termelőt látogattunk meg. Tizennégy helyen indult meg nagy sebbel-lobbal a munka. Asszonyok, férfiak, öregek, fiatalok ültek be a szérűkbe vagy mentek fel a padlásra és sietve nekikezdték a hagymaszedésnek. Előbb eltakarították a szalmát, amely a hagymát a fagyástól megvédte, azután minden hagymafejet kézbevettek. Ovatosan leszedték róla a sárgás, megbarnult, megfeketedett héjakat, rosszakat, megpuhultakat, rothadtakat félredobálták. A többit szakajtokba, vékákba vagy edényekbe gyűjtötték össze.

Délután sorbajártuk mindegyiket és felülvizsgáltuk, hogy rendszeresen szedik-e az árút. A kiválogatott, megtisztított hagymát kölcsönként zsákokba töltötték és a felt zsákokat a házvégén ácsorgó férfiak cepelték le a padlásról az udvarra, ahol gúlákba rakták. A család apraja-nagyja dolgozott, több helyen még a rokonokat is befogták a munkába. Hosszú órák nehéz munkája után örömmel fellélekzettek:

— Na!... ez körülbelül most egy mázsa. Húsz dinár.

Sisitka úr idegesen köszörülgette torkát. Egy darabig némán nézte a kapkodó munkát, de amikor már többen mekibátorodtak és megszólaltak, megsokalta és rászólt az egyik öregasszonyra:

— Jobban szedje. Alaposabban válogassa ki. Az apraját ha jítsák el, az a kutyának sem kell.

A hagymaszedők ijedten néztek fel a gögösen ágaskodó emberre, majd nagy sietséggel és figyelemmel iparkodtak eleget

tenni a szigorú parancsnak. Csak a tekintetekben húzódott meg némi lázadás. Hallgattak és a földre néztek.

5.

Másnap reggel Sisitka úr nagyon jókedvű volt. A jól sikerült üzlet örömeiben előszedte régi jólbevált tapasztalatait és okoskodva meghúzta a vonalat a falusi és a szállási földműves között. A tanyaiakat nem szereti, a falusiakat megint csak akkor, ha hallgatagok, türelmesek és szónéklül leszállítják az árút.

— Szigorúan kell velük bánni, — mondta határozott hangon. — Az árakat a felére lenyomni. Hiszen kell nekik a pénz, mint a cukor. Ilyenkor, télvíz idején, mindenbe belenyugszanak.

A főuccán, a megjelölt udvar előtt, egész kocsikaraván állott. Már órákkal előbb megérkeztek, hogy mázsához jussanak és még a délelőtt folyamán leszállíthassák a következő fuvar. Az udvaron Sztantics Gyóka várakozott és a jól végzett munkáért a jutalékot emlegette. A raktár ajtajában már állt a mérleg és az elsőnek érkezett parasztok forgolódtak körülötte. Sürgés-forgás, kiabálás, majd az első kocsi előállott. A termelők készségesen segítettek egymásnak, hogy a munka gyorsabban menjen. Leszedték a zsákokat a kocsiról és rakták a mérlegre. Öt-nat zsákot egyszerre. Azután odaálltak a mérlegre és figyeltek. Sztantics készségesen rakta fel a súlyokat, de, Sisitka úr rákiáltott:

— Nem látja, hogy elég? ... Sok! ... Nem látja?... Vegyen le!

Odanéztem. Összeszámoltam a súlyokat. Kétszáznegyven kiló volt.

— Kétszáznegyven kiló nagyon szűken. Sok. Ne irjon annyit. Kétszázharminchat. Írja.

— Hogy hívják?

— Fehér Nándor. De kérem szépen, ez a hat zsák a kétszázötven kilót is megnyomja. Tessék rátenni.

— A zsákok is nyomnak. Látom jó vizesek — rikácsolt Sisitka. — Különben majd visszamérjük. Kétszázharminchat... öntse ki... Na, elég szép hagyma. Ennek aztán örülni fognak Németországban, mert tudják meg, hogy Amerikába is megy a maguk hagymájuk.

A termelők sehogyan sem akartak belenyugodni az igazságtalan mérésbe. A többiek is szinte féltek a mázsától. Összeverődtek és tiltakoztak. Félhangon azt erősítették, hogy hiba van a mérés körül. Olyan olcsón adják a drága szép hajmát, és még szűken is mérik.

— Na mi lesz? — szólt rájuk Sisitka úr. Megsejtette, hogy mit akarnak és idejében megakadályozta azt, hogy a gazdák egymásközt megállapodjanak. Az elégedetlenkedők lassan szétszéledtek, újabb kocsi állt a raktár elé, a termelő fellép a göré lépcsőjére.

— Neve?

— Varga Sándor.

— Rakja a mázsára!

Egy-két zsák, három, négy, öt. Mérik. Kétszáznegyvenöt. Varga Sándor szólni akart, mert tényleg jóval több volt, de Sisitka élesen közbevágott:

— Mi ez?

Amikor ugyanis kiöntötték az első zsák tartalmát, a szerteguruló hagyma egyrésze kicsit vizes volt. A vörös héjakon barna, sáros foltok jelezték, hogy a nagy munkával tisztított árút elfogta az eső.

— Mondtam, hogy száraz, tiszta hagymát hozzanak, — szólt dühösen Sisitka, majd szinte tajtékozott amikor folytatta:

— Szedjék rögtön össze. A többiek is segítsenek. Nem kell... Vigye haza!... Dobja a szemétdombra!

Varga Sándor előtt összeomlott a világ. A kereskedő nem veszi át a hajmát. Nem lesz pénz, pedig a kis négyéves Pistika mandulái már egészen megdagadtak és ki kellene vetetni. Mondták ezt már a javasasszonyok is. Mi lesz most, ha nem veteti ki a Pistika manduláit. Már napok óta lázas, meg azután a hideg is rázza. Fásult tekintettel nézett körül, mintha valahonnan segítséget várna. Nem szólt senki. Lehajolt, felemelte az eldobott vizes zsákot és reszkető kezekkel rakta vissza a hagymát. Úgyetlenül magyarázkodott:

— Ejnye, az éccaka elérte egy kicsit az eső. De kár érte...

A többi termelő némán állott az ajtó körül. Baj történt. Érezték a másik paraszt fájdalmát, ez az arcukon is látszott, de semmit sem tehettek.

— Ezt a Vargát kitűrülni! Tovább! — rikácsolt Sisitka.

Zavartan nyúltam a zsebembe, előkotorásztam a ceruzát és a noteszban áthúztam Varga Sándor nevét.

Lévay Endre.

S z é c h e n y i m o n d j a :

a földbirtokosokról:

S íme nyíltan azon vallást teszem, hogy hazánk előmenetele s magasabb fölemelkedésének gátjai mi tehetősebb birtokosok vagyunk. (Hitel.)

az önkényről:

Hol ember emberen uralkodik önkénnyel, ott virág helyett halotti ravatal földi a mezőt s az egészséges természet gyászol. (Stádium.)

az úri demagógiáról:

Minden nap jobban látom a magyar képviselet elégtelenségét. Ők a lengyelek segítségére akarnak menni s nem segítenek a saját parasztaikon. Szabadelvűségről fecsegnek s saját jobbágyaikat nyúzzák. (Napló.)